

บทนำ

บทที่ 1

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การที่สังคมใดจะดำรงอยู่ได้อย่างสงบและมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมนั้นจะต้องมีกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะพิทักษ์บุคคลและชุมชนนั้น ๆ เพื่อการนี้ องค์การสำคัญ 4 องค์การ ของกระบวนการยุติธรรม อันประกอบไปด้วย ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ จะต้องปฏิบัติงานให้สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อป้องกันมิให้เกิดการประทุษร้ายต่อบุคคลและต่อสังคม ตลอดจนเจ้าหน้าที่กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย

ในสังคมหนึ่ง ๆ จำเป็นต้องมีกฎระเบียบแบบแผนเป็นบรรทัดฐาน ถ้าตัดสินมนุษย์ผ่านสายตาแห่งความดีงาม คงไม่มีมนุษย์คนไหนที่อยากผิดพลาด อยากเดินทางผิด หรืออยากได้ชื่อว่าเป็นผู้ร้ายของสังคม คนหาความผิดต่างมีเหตุผลให้การกระทำของตัวเองเสมอ เหตุผลที่บางครั้งก็สมเหตุสมผล บางครั้งก็เลื่อนลอย อย่างไรก็ตามเมื่อสังคมมีกฎหมาย สังคมนั้นก็จะมีมาตรการลงโทษ เมื่อกฎหมายถูกละเมิด สังคมก็พร้อมจะใช้มาตรการหลากหลายเข้าจัดการกับคนผู้นั้น ทำให้ได้รับโทษทัณฑ์ ซึ่งมีตั้งแต่ขนาดเบา คือ การปรับและริบทรัพย์สินไปจนถึงขนาดหนักตั้งแต่การกักขัง จำคุก และประหารชีวิต ทั้งนี้โดยมีขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว เป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคม (สุวกา เฟิงสุช, 2534:89)

ตำรวจเป็นองค์กรแรกในกระบวนการยุติธรรม ท้าหน้าที่ป้องกันมิให้เกิดการกระทำผิด และจับกุมตัวผู้กระทำความผิดกฎหมายส่งตัวให้พนักงานอัยการฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาล ซึ่งจะพิพากษาลงโทษตามแต่ความผิดที่ได้กระทำลงไป ราชทัณฑ์เป็นองค์กรสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรมดำเนินการแทนรัฐ ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล ตามวิถีทางแห่งความยุติธรรม ระบบเรือนจำจึงได้ถูกนำมาใช้เป็นมาตรการในการลงโทษแทนผู้เสียหาย โดยใช้เป็นสถานที่สำหรับควบคุมผู้กระทำความผิดให้แยกอยู่ต่างหากจากสังคม (แก้วดา ทรงสัตย์, 2530:1)

การที่ผู้กระทำความผิดถูกศาลพิพากษาลงโทษและถูกส่งตัวไปควบคุมในเรือนจำนั้น ท้าให้คนส่วนใหญ่อึดใจ เพราะมีความรู้สึกปลอดภัยว่าอย่างน้อยผู้กระทำความผิดนั้นก็ต้องถูกจำกัดอิสรภาพ และไม่มีโอกาสที่จะกระทำความผิดหรือกระทำอันตรายแก่ผู้ใดได้อีกอย่างน้อยก็ชั่วระยะเวลาหนึ่ง อย่างไรก็ตามในความคิดของคนทั่วไป ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของกระบวนการยุติธรรมของทุกฝ่ายนอก

จากฝ่ายราชทัณฑ์ก็จะ เป็นไปนันทานเองเดียวกันหมดว่าหมดหน้าที่ของตนแล้ว ต่อไปนี่ก็ เป็นหน้าที่ของ เรือนจำที่จะลงโทษผู้นี้ให้สาสมกับความผิดที่เขาได้กระทำลงไป และคอยระวังอย่าให้หลุดออกมา ได้ก่อนกำหนดโทษตามคำพิพากษาของศาลเท่านั้น นั่นเป็นแนวความคิดในการลงโทษผู้กระทำผิด เพื่อแก้แค้นและเพื่อป้องกันสังคม ไม่มีใครคิดหรือสนใจติดตามความเป็นไปของพวกเขาหรือห่วงใย อนาคตของพวกเขาอีกต่อไปว่า พวกเขาจะเป็นอย่างไรต่อไป จะถูกทำให้อับอายอาชญากรรมหนัก ขึ้นไปอีก "ดัง เช่นที่หลาย ๆ คนคิดว่า "คุก" เป็นเสมือนวิทยาลัยแห่งชีวิตติดคุกทั้งที่ทาให้ประสบการณ์ ในการกระทำผิดมากขึ้น" เนื่องจากเป็นแหล่งการรวมตัวกันของผู้กระทำผิดจำนวนมากและหลากหลาย ประเภท หรือจะรู้สึกสำนึกตัวในความผิดที่ได้กระทำลงไปนั้น เขาจะหันโทษออกมาเป็นคนดี หรือจะกลับมาเป็นอาชญากรที่ร้ายกว่า เมื่อตอนถูกส่งเข้า เรือนจำ จะยังคงมีแต่เพียงญาติพี่น้องที่สนิทและเจ้าหน้าที่เรือนจำเท่านั้นที่ยังจะต้องสนใจและมีการเกี่ยวข้องกับผู้นั้นไปตลอดเวลาที่ เขาถูก ควบคุมอยู่ในเรือนจำ (ชาย เสวิกุล, 2517:230)

ในความเป็นจริงนั้นงานของ เรือนจำเป็นงานที่ซับซ้อนและยุ่งยากมาก เต็มไปด้วยปัญหา อยู่ตลอดเวลา เนื่องจากเรือนจำเป็นที่คุมขังคนจำนวนมาก และคนพวกนี้ก็ล้วนแต่เป็นคนที่เต็มไปด้วย ความยุ่งยากในตัวเอง เพราะกระทำผิดถูกลงโทษ เนื่องจากไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมภายนอกซึ่งมีความสุขสบายกว่าในคุกมากมาย เมื่อถูกส่งตัวไปควบคุมในเรือนจำ ชีวิต ความเป็นอิสระ ทำสิ่งใดตามใจชอบไม่ได้ พวกที่อยู่รวมกันสังคมเดียวกันภายใน เรือนจำก็คือนักโทษอื่น ๆ ก็ล้วนแต่มีปัญหายุ่งยากกันทุกคน การที่จะควบคุมดูแลผู้ต้องขังจำนวนมากให้อยู่ในระเบียบวินัย ไม่ก่อความเดือดร้อนรำคาญ และระวังไว้ไม่ให้หลบหนี ก็เป็นเรื่องที่ซับซ้อนและยุ่งยากไม่ใช่น้อย (ชาย เสวิกุล, 2517:230-231)

อย่างไรก็ตามความมุ่งหมายในการจำคุกไม่ใช่ เป็นการลงโทษ โดยขังไว้อย่างเดียว ปัจจุบันงานราชทัณฑ์ได้วิวัฒนาการแนวความคิดในการลงโทษผู้กระทำผิดไปสู่การแก้ไขอบรมและฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำผิดให้กลับตัว เป็นพลเมืองดี แน่แน่นอนคนคุกที่กระทำผิดถูกส่งคุมประณามว่า พฤติกรรม ตำช้า เสวทราม ไร้ศีลธรรมย่อมสาสมกับการถูกเก็บกักและแยกจากสังคมสังคมนั้นหนึ่ง เพื่อฟื้นฟูจิตใจและปรับความประพฤติเสียใหม่ (อนันต์ เสนาพันธ์, 2530:9) ซึ่งจะต้องมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เพื่อที่จะแก้ไขให้ผู้กระทำผิดที่ถูกส่งตัวมาควบคุมกักขังไว้ให้กลับตัว เป็นคนดี

ในปัจจุบัน นานาอารยประเทศได้ยึดหลักปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยมุ่งเน้นที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงผู้ต้องขังไปในทางที่ดีขึ้น โดยมีความเชื่อว่าการดำเนินการดังกล่าวจะต้องปฏิบัติต่อ

ผู้ต้องขังให้เกิดความรู้สึกว่ายังเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าต่อสังคมอยู่ โดยนัยนี้ กลยุทธ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง จึงประกอบไปด้วยหลักการใหญ่ ๆ 3 ประการ คือ.- (ประเสริฐ เมฆมณี, 2530:503)

1. เพื่อเน้นการป้องกันสังคม โดยการนำตัวผู้ต้องขังมาคุมขังไว้มาให้หลบหนีไปหรือยาก่อความสงบสุขของสังคมชั่วระยะเวลาหนึ่ง และเป็นการลงโทษตามกฎหมาย
2. เพื่อการแก้ไขปรับปรุงแต่งจิตใจของผู้ต้องขัง โดยการให้การศึกษาทั่วไป การฝึกอาชีพการอบรมทางศาสนา และศีลธรรมจรรยา เพื่อให้เกิดความสว่างทางจิตใจหรืออื่น ๆ ที่เหมาะสม ตามหลักปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล
3. เพื่อบรรลุมิติวัตถุประสงค์ดังกล่าว ระบบการปกครองและการควบคุมผู้ต้องขัง ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ภายในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ควรจัดทำให้มีความแตกต่างกับชีวิตความเป็นอยู่นอกน้อยที่สุด เพื่อจะมีให้ผู้ต้องขังเกิดความรู้สึกว่า เป็นผู้ที่ถูกตัดขาดความรับผิดชอบและถูกลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยสิ้นเชิง

สำหรับงานราชทัณฑ์ในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน ได้วิวัฒนาการจากการลงโทษเพื่อแก้แค้นและลงทัณฑ์ที่ทรมาณเพื่อให้ผู้กระทำผิดหลบจำ มาสู่การราชทัณฑ์ที่ก้าวหน้า เช่นเดียวกับ การลงโทษเพื่อแก้แค้นและทดแทน เพื่อให้ได้แนวทางในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่เหมาะสม โดยให้สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของสหประชาชาติ ซึ่งโดยทั่วไปการดำเนินงานราชทัณฑ์มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. ควบคุมผู้กระทำผิดไว้เพื่อให้สังคมปลอดภัย
2. ให้การศึกษาอบรมเพื่อแก้ไขพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง
3. ให้การฝึกวิชาชีพให้ผู้ต้องขังสามารถประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษและกลับคืนสู่สังคมในฐานะพลเมืองดี (แก้วตา ทรงสิทธิ์, 2530:2)

ทั้งนี้โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มิได้ใช้ชีวิตตลอดชีวิตของพวกเขาอยู่ในที่คุมขัง หากแต่ว่าวันหนึ่งวันใดในอนาคตของพวกเขา จะต้องกลับออกมาสู่โลกภายนอก มาใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคมในชุมชนต่อไป นอกจากนี้แล้วการก่ออาชญากรรมก็มิใช่การกระทำผิดโดยเจตนาหรือโดยสันดานของผู้กระทำผิดแต่เพียงประการเดียว การกระทำผิดอาจเกิดขึ้นได้เพราะความยากจน ประมาท พลาดพลั้ง หรือแม้กระทั่งอารมณ์ชั่ววูบก็เป็นไปได้ (กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย, 2525:708)

ด้วยเหตุที่ผู้คนส่วนมากขาดความสนใจในเรื่องนี้ ทำให้ความเป็นไปในเรือนจำค่อยๆ

กับว่าเป็นสิ่งลึกลับ ไม่มีใครรู้เห็น ผู้วิจัยจึงเห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังกับเจ้าหน้าที่เรือนจำ และระหว่างผู้ต้องขังด้วยกันเอง กวาระเบี่ยงต่าง ๆ จึงมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อการให้ความสนใจศึกษา ซึ่งเหล่านี้เองจะเป็นผลให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกทัศน์ของผู้ต้องขัง โดยการรับเอานิยามความหมายที่ได้เรียนรู้ความหมายนั้น ๆ จากกระบวนการปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์กับบุคคลอื่นในสังคมเรือนจำ

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของผู้ต้องขังและสภาพทั่วไปของเรือนจำ
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่เรือนจำ ,ผู้ต้องขังด้วยกันเอง ทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กิจกรรมต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยในการอบรมแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง
3. เพื่อศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกทัศน์ของผู้ต้องขัง

1.3 สมมติฐานในการวิจัย

1. เจือไนความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้ต้องขังด้วยกัน และ เจ้าหน้าที่ททาให้เกิดวัฒนธรรมย่อยของชุมชนผู้ต้องขัง
2. วัฒนธรรมย่อยของชุมชนผู้ต้องขัง มีผลต่อบุคลิกภาพหรือการประพฤติตนของผู้ต้องขัง ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากวัฒนธรรมภายนอก
3. การรับรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกทัศน์ของผู้ต้องขังก่อนต้องขัง ขณะต้องขัง และหลังพ้นโทษออกมาจากเรือนจำแล้วมีความแตกต่างกัน

1.4 แนวคิดทฤษฎี

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มองเรือนจำเป็นสังคมสังคมหนึ่ง ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิก ได้แก่เจ้าหน้าที่เรือนจำ ผู้ต้องขัง ภายในสังคมเรือนจำมีปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย และปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ อาจถูกมองหรือพิจารณาได้จากหลาย ๆ มุมมอง การกำหนดแนวคิดจึงเป็นการสร้างขอบเขตของการพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ในการศึกษา ทาให้การศึกษาเป็นไปอย่างมีทิศทางและมีระบบ

ในการศึกษาเรื่อง การรับรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกทัศน์ของผู้ต้องขัง ครั้งนี้ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาคือ กรอบแนวคิดการปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ และ แนวคิดเกี่ยวกับโลกทัศน์

1.4.1 แนวคิดการปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์

กระบวนการปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ เป็นกรอบแนวคิดที่นำเอาการกระทำระหว่างกัน (Interaction) กับ สัญลักษณ์ (Symbol) เป็นกรอบแนวคิดที่ให้ความสำคัญของมนุษย์แต่ละคน ทั้งนี้เพราะช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับสังคมมนุษย์สมบูรณ์มากขึ้น

สาระสำคัญของกรอบแนวคิดนี้อยู่ที่การปฏิสังสรรค์ระหว่างมนุษย์นั้น การกระทำของบุคคลมีผลอย่างใดอย่างหนึ่งต่อความคิดหรือการกระทำของบุคคลอีกคนหนึ่ง ไม่ว่าการกระทำนั้น จะไปในทางเดียวกันหรือเป็นการกระทำทั้งสองฝ่าย ในการกระทำระหว่างกันทางสังคมนั้น จะต้องมียุติลักษณ์สื่อความหมาย ต่างฝ่ายต่างแปลความหมายภายใต้กรอบของข้อกำหนดทางวัฒนธรรม กรอบแนวคิดการปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์นี้ประกอบด้วยสมมติธรรม 3 ประการ คือ.- (พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์, 2530:1-2)

1. สังคมมนุษย์ประกอบด้วยบุคคลทั้งหลายที่มีอัตตะ (Self) ซึ่งเกิดจากการติดต่อปฏิสังสรรค์กับบุคคลอื่น คือ มนุษย์สามารถกระทำกับตนเองเหมือนกับกระทำต่อคนอื่นรับรู้ ชี้นะ และตีความวัตถุและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมมาให้กับตนเอง

2. การกระทำของบุคคลไม่ใช่ว่าสิ่งที่ถูกปลดปล่อยจากแรงขับตามธรรมชาติ แต่เป็นผลจากการสร้างสรรค์โดยบุคคลนั้น จากการบินตกและให้ความหมายของสถานการณ์ที่เขาได้ก่อการกระทำนั้น ๆ ขึ้นมา

3. การกระทำร่วมหรือการกระทำของกลุ่ม เป็นผลจากการประสานการกระทำของแต่ละบุคคลเข้าหากัน จากการทำแต่ละคนตีความและคำนึงถึงการกระทำของกันและกัน

H. Blumer (1962 อ้างใน เสริน บุณยะพิธานนท์ , 2523:264-265) ได้กล่าวถึงแนวคิดของ George H. Mead ซึ่งได้วิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิดการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ไว้ดังต่อไปนี้

1. มนุษย์เรามีตัวตน (Self) จึงทำให้เป็นเจ้าของการกระทำและวัตถุแห่งการกระทำของตนเองได้ ซึ่งก็หมายความว่าคนเราสามารถกระทำต่อตัวเองได้ เช่นเดียวกับที่กระทำต่อคนอื่น อย่างเช่น โกรธตัวเอง ประนามตัวเอง ทารายตัวเอง ฯลฯ

2. ความสามารถกระทำต่อตัวเองได้ เป็นกลไกที่บ่งชี้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเราว่ามีความหมายอย่างไร และสิ่งที่สังเกตเห็นก็จะเป็นเครื่องแนะแนวทางการกระทำ สิ่งใดก็ตามที่คนเรา

รู้สึกด้วยประสาทสัมผัส ก็เป็นสิ่งที่เราบังคับตัวเองได้ และปรับการกระทำให้สอดคล้องไปกับผลของการแปลความหมายในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

3. การบังคับสิ่งต่าง ๆ ให้แก่ตัวเอง ก็คือการทำให้สิ่งเหล่านั้นกลายเป็นกรรมวัตถุซึ่งไม่เหมือนกับสิ่งเร้าในแง่ที่ว่าสิ่งเร้ามีคุณสมบัติประจำตัวที่มีผลกระทบต่อตัวบุคคลและสามารถระบุคุณสมบัตินั้นออกมาต่างหากจากตัวบุคคลได้ ส่วนกรรมวัตถุนั้น คุณสมบัติหรือความหมายของมันเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับกาหนดของบุคคลนั้น ๆ เอง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ กรรมวัตถุเป็นผลผลิตของความพร้อมที่จะกระทำของบุคคลแทนที่จะเป็นตัวเหตุที่กระตุ้นให้เกิดการกระทำ (เหมือนดังกรณีของสิ่งเร้า) สิ่งที่อยู่ล้อมรอบตัวคนเราไม่ได้มีความหมายตายตัวจนกระทั่งกระตุ้นให้กระทำอย่างเดียวกันทุกครั้งไป หากแต่มีความหมายไปตามที่สังคมสร้างหรือกำหนดขึ้นบนพื้นฐานของสัญลักษณ์

4. ในการดำเนินกิจการ เราจะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขต่าง ๆ และข้อกีดกันทางวัฒนธรรมที่จะอำนวยความสะดวกให้กระทำได้โดยสะดวกและที่อาจจะเป็นอุปสรรคขัดขวาง จะต้องพิจารณาข้อเรียกร้อง ความคาดหวัง ข้อห้าม และการขู่คุกคาม ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่เรากำลังกระทำอยู่ การกระทำของเราจึงถูกสร้างขึ้นมาทีละขั้นตอน ตามการบังคับตามค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคม

5. กระบวนการสร้างการกระทำขึ้น โดยการบังคับสิ่งต่าง ๆ และแปลความหมายให้แก่ตัวเอง มีลักษณะที่เด่นชัดและแตกต่างไปจากสิ่งที่เรียกกันโดยทั่วไปในทางจิตวิทยาว่า "EGO" คนเราจะยอมรับคัดค้านตอบโต้ หรือเปลี่ยนรูปสิ่งต่าง ๆ ไปตามผลของการกำหนดหรือแปลความหมายของสิ่งเหล่านั้นดังนั้นเราจึงอาจจะใช้ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มาก่อนการกระทำเป็นเครื่องอธิบายกระบวนการบังคับความหมายให้แก่ตัวเองได้ และ

6. การกระทำของกลุ่ม เป็นกรณีที่สมาชิกแต่ละคนก่อรูป จัดแนวและอิงการกระทำของตนให้เข้ากันได้เป็นอย่างดี โดยที่แต่ละคนต่างก็หาทางให้ทราบว่าคนอื่นจะทำอะไรหรือตั้งใจจะทำอะไร (หาความหมายของการกระทำ) และที่ทำได้ก็เพราะได้คำนึงถึงบทบาทของคนอื่นตามที่สังคมหรือกลุ่มได้กำหนดเอาไว้

นอกจากนี้ Herbert Blumer (1969:2) ได้วางรากฐานของ Symbolic Interactionism ไว้บนหลักเกณฑ์ประกอบคำอธิบาย 3 ประการ คือ

1. คนเราจะกระทำต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับความหมายที่สิ่งเหล่านั้นมีต่อเขา ไม่ว่าสิ่งเหล่านั้นจะเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน สิ่งของวัตถุหรือสิ่งที่เป็นนามธรรมต่าง ๆ เช่น

มาในคดี และคำนิยามที่คนเราพบเห็นอยู่ในชีวิตประจำวัน

2. ความหมายของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้มาจากหรือเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (ตัวเขาและคนอื่น) และ

3. ความหมายเหล่านั้นอาจเปลี่ยนแปลงไปได้เนื่องจากบุคคลกำลังเผชิญกับเหตุการณ์บางอย่างและได้แปลความหมายนั้นเสียใหม่ให้เหมาะสม (โดยการเลือก ตรวจสอบ ระบุ จัดหมู่ จัดพวกเสียใหม่และแปลความหมายไปตามสถานการณ์ที่เขาเผชิญอยู่) เพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางของการกระทำของตน

A.K. Cohen (1966 อ้างานเสริน ปุณณะนิตานนท์, 2523:272-283) ได้อธิบายพฤติกรรมด้วยแนวคิดเรื่องตัวตน ที่ตรงกับรากฐานเดิมของ Symbolic Interactionism ไว้ว่า จุดเริ่มต้นคือกรณีที่บุคคลกำลังสภาวะอยู่ในกระบวนการค้นหา สร้าง ทดสอบ พิสูจน์และแสดงออกซึ่งตัวตนของเขาและตัวตนของเขานั้นจะเชื่อมโยงกับบทบาทอย่างแนบแน่นและผันแปรไปด้วยกัน (บทบาท) เข้าไปสู่โครงสร้างของตัวตนนั่นเอง บทบาทเป็นส่วนหนึ่งของระบบแยกประเภทในสังคมหนึ่ง ๆ เป็นการแยกคนออกเป็นพวก ๆ อย่างมีความหมาย และเป็นที่ยอมรับนับถือทางสังคม บทบาทเป็นเครื่องกำหนดสิ่งที่มีสมาชิกจะเป็นได้ในสังคมนั้น ๆ ตัวตนได้ถูกสร้างขึ้นมาจากความเป็นไปได้เหล่านี้ คนเราสร้างตัวตนขึ้นมาจากความสามารถที่จะกล่าวอ้างอิงอย่างเต็มภาคภูมิว่าตัวเองเป็นคนประเภทนั้นประเภทนี้

การทำให้คนอื่นเห็นจริงไปด้วยตามคำกล่าวอ้างนั้นต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับความหมายทางสังคมของการครองบทบาทนั้น ๆ เช่น คุณสมบัติส่วนตัว คุณภาพของพฤติกรรมที่แสดง ความหมายของการเป็นเจ้าของบทบาท คุณลักษณะที่วัดความถูกต้องเพียงพอบทบาท การเรียนรู้ในเรื่องเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ไม่ว่าคนเราจะทุ่มเทจิตใจให้กับบทบาทหนึ่งไปแล้วมากหรือน้อย ทั้งนี้เพราะการแสดงบทบาทเป็นกระบวนการเสนอตัวตนของเราออกไปให้คนอื่นรู้และเมื่อมีการตอบสนองกลับมาจากคนอื่น ก็จะเป็นประสบการณ์ชีวิตอย่างหนึ่งซึ่งช่วยให้เรียนรู้ว่า ทำอย่างไรจึงจะแก้ไขให้ถูกต้องตามลักษณะที่คนทั่วไปเชื่อกันว่าคนประเภทนี้จะต้องเป็นอย่างไรอย่างนี้ได้ คนเราเรียนรู้ว่าความประพฤติที่บ่งลักษณะผู้ครองบทบาทหนึ่ง ๆ ประกอบไปด้วยเสื้อผ้าที่สวมใส่ กริยาท่าทาง สิ่งที่ชอบและไม่ชอบ การพูดจา และความเห็นที่แสดงออกไป ทุกสิ่งทุกอย่างที่รวมอยู่ในสิ่งที่เราเรียกว่าแบบแผนของชีวิต

ทัศนะที่กล่าวมานี้มีนัยสำคัญอย่างหนึ่งว่า คนเรานั้นจะต้องมีการเรียนรู้ความประพฤติที่

เป็นสิ่งสำคัญสำหรับบทบาท โดยจะเริ่มต้นจากการมีความเกี่ยวข้องเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ แล้ววันที่
สุดท้ายก็มุ่งเหใจใจให้กับบทบาทเหล่านั้น คนเราอาจจะรับและระบุตัวเองว่ามีบทบาทอย่างหนึ่ง ก่อน
ที่จะรู้ว่าทำอะไรเสียด้วยซ้ำไป เหมือนกับกรณีของเด็กกำลังได้เอกลักษณ์ทางเพศมาโดยที่ยังไม่รู้
ความหมายอันแท้จริง แต่เมื่อคนเราได้เอกลักษณ์มาแล้วก็สนใจที่จะเรียนรู้และใช้ประโยชน์จาก
การเรียนรู้นั้น

Cohen ยังได้อธิบายต่อไปอีกว่า การเคลื่อนที่ไปยังทิศทางอื่นหรือกลับไปสู่ความ
ประพฤติกึ่งสังคมต้องการ ก็ยังเกิดขึ้นในลักษณะของกระบวนการอย่างเดียวกับที่ได้บรรยายมาแล้ว
นั่นเอง กล่าวคือคนมีจะกลับตัวเป็นคนดีได้นั้น ก็โดยอาศัยการแปล (ความหมาย) รูปตัวตนและ
เอกลักษณ์เสียใหม่ พร้อมกับบทบาทใหม่ ๆ ความประพฤตินี้ใหม่ ๆ ที่สอดคล้องต้องกัน

นอกจากนี้ Cohen ได้นำเอาแนวความคิดของ Mead มาประยุกต์ใช้มากขึ้นโดยชี้ให้เห็น
เห็นว่าการปฏิสังสรรค์ระหว่างบุคคลนั้น ต่างฝ่ายต่างก็ระบุเอกลักษณ์ให้ความหมาย และจำแนก
พวกซึ่งกันและกันว่า ใครมาจากไหน มีฐานะอย่างไร เป็นคนประเภทไหน ฯลฯ ทั้งนี้โดยที่ได้
เรียนรู้มาจากแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ตนสังกัดอยู่ การเรียนรู้ตามปกติในเรื่องนี้ก็คือการเรียนรู้
เรื่องบทบาทในสังคมของเขา ซึ่งประกอบไปด้วยถ้อยคำที่ใช้เรียกบทบาทต่าง ๆ เรียนรู้ว่ามี
กฎเกณฑ์อะไรบ้างที่จะทำให้ผู้พบเห็นสามารถตระหนักได้อย่างถูกต้อง มีจินตภาพเกี่ยวกับคนชนิดนั้น
ชนิดนี้ว่าเป็นอย่างไร มีความคาดหวังว่าเขาจะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไรบ้างและมีมาตรฐาน
สำหรับประเมินค่าคนพวกนั้นพวกนี้อย่างไร คนเราอาจจะกล่าวอ้างเอาว่า ตัวเองเป็นคนชนิดนั้น
ชนิดนี้ แต่ก็จะต้องมีความหมายในทางวัฒนธรรมที่ตัวเองและคนอื่นที่มีความสัมพันธ์ด้วย โดยการ
พิสูจน์ความถูกต้องกับเกณฑ์ทางวัฒนธรรมของบทบาทนั้น ๆ และจะทราบความถูกต้องได้ก็ต่อเมื่อ
คนอื่นสนองกลับมาด้วยการยอมรับว่าตัวเองเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ในการกระทำเช่นนั้นคนเราก็จะ
สามารถยืนยันด้วยความแน่ใจว่าการมองตัวเองไม่ผิดพลาด กล่าวโดยสรุปก็คือ เราไม่สามารถ
ที่จะบอกได้ว่าเราเป็น ผู้นำ คนมีเสน่ห์ เขียนหนังสือ หรือเป็นเจ้าของ จนกว่าเราจะได้ผ่านขั้นตอน
ต่าง ๆ ที่ยากลำบากในการปฏิสังสรรค์ทางสังคม จนกว่าเราจะเริ่มด้วยการแสดงบทบาท
ที่เป็นไปได้ตามเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ทว่าตัวเป็นคนอย่างนั้นบ้างอย่างนี้บ้าง แล้วดูว่าสำเร็จหรือล้ม
เหลวอย่างไรจากการตอบสนองของคนอื่น ในขณะเดียวกันก็ค้นพบว่าการแสดงบทบาทนั้นง่ายหรือ
ยากและคุ้มค่าอย่างแท้จริงหรือไม่ สิ่งที่จะบอกแก่เราว่าคุ้มหรือไม่ก็คือ เกียรติภูมิ และรางวัล
อย่างอื่น (ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม) ที่เป็นของคู่กันกับการเป็นคนชนิดนั้น ในแวดวงทาง

สังคมและวัฒนธรรมที่เรากำลังเข้าไปหรือได้เข้าไปแล้ว

1.4.2 แนวคิดเกี่ยวกับโลกทัศน์

โลกทัศน์หมายถึง ทักษะของปัจเจกชนหรือสมาชิกในสังคมเกี่ยวกับโลกหรือสิ่งรอบตัวมนุษย์ในโลก เป็นทักษะทั่วไป ไม่มีการให้คุณค่าแต่เป็นพื้นฐานให้เกิดการกำหนดแนวคิด แบบแผนความคิดและการปฏิบัติต่าง ๆ (อมรา พงศาพิชญ์, 2539:1)

Robert Redfield (Amara Pongsapich, and other, 1985:1) ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับโลกทัศน์ว่าเป็นภาพที่บุคคลในสังคมมองเห็นตัวเขาและความสัมพันธ์ของตัวเขากับสภาพรอบตัว ผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับโลกทัศน์จะต้องพยายามทำความเข้าใจว่ากลุ่มคนที่กำลังถูกศึกษาอยู่นั้นมองสังคมและโลกรอบตัวเขาอย่างไร

W.T.Jones ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโลกทัศน์ไว้ดังนี้ (บุญยืน สุภาพ, 2522:33-34) ทักษะของแต่ละบุคคลคือ ชุดแรกของแนวความคิดของบุคคลที่มีต่อเรื่องต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง กล่าวคือ

1. บุคคลจะเรียนรู้มาตั้งแต่เยาว์วัย แต่ไม่พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เรียนรู้มานั้น ๆ
2. การเรียนรู้จะมีผลต่อพฤติกรรมของเขา ไม่ว่าพฤติกรรมนั้นจะแสดงออกมารูปของคำพูดหรือท่าทางก็ตาม

3. บางครั้งเขาจะไม่แสดงออกมารูปของคำพูด

4. แต่โดยการแสดงออกในฐานะเป็นความหมายที่มีนัยหรือความหมายที่ซ่อนเร้น

Charles R. Foster (1952 อ้างในบุญยืน สุภาพ, 2522:35) ได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับการเกิดทัศนคติขึ้นอยู่กับสาเหตุ 2 ประการ คือ.-

1. ประสบการณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์ด้วยการได้ยินได้ฟังเห็นรูปภาพหรือได้อ่านเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ แต่ถ้าไม่ได้พบเห็นและไม่ได้ทดลองกับของจริงด้วยตนเอง ถือว่าเป็นประสบการณ์ทางอ้อม และเนื่องจากทัศนคติเป็นเรื่องที่เกิดจากการรับรู้ ดังนั้นบุคคลจะไม่อาจมีทัศนคติต่อสิ่งที่เขาไม่ได้มีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมได้เลย

2. คำนิยมและการตัดสินคำนิยม เนื่องจากกลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีคำนิยมและตัดสินคำนิยมไม่เหมือนกับชนแต่ละกลุ่ม จึงอาจมีทัศนคติต่อสิ่งเดียวกันแตกต่างกันก็ได้

แนวความคิดของ Redfield เกี่ยวกับโลกทัศน์อาจสรุปได้ 4 ประเด็นดังนี้ (Amara Pongsapich, and others, 1985:8)

1. โลกทัศน์เริ่มจากการที่บุคคลมองและเข้าใจตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่

2. โลกทัศน์ช่วยกำหนดความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ซึ่งอาจได้แก่ อานาจที่มองไม่เห็นและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเขา

3. โลกทัศน์ช่วยเชื่อมโยงมนุษย์เข้ากับอานาจเหนือธรรมชาติ โดยการยอมรับ เชื่อฟังและมีการกระทำตอบสนองสิ่งเหนือธรรมชาตินั้น ๆ

4. มนุษย์มองจักรวาลในลักษณะที่เป็นลักษณะร่วมของการรวมกันระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และพระเจ้า

เราสามารถสรุปได้ว่า โลกทัศน์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ช่วยให้มนุษย์เข้าใจตนเอง เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ ต่อธรรมชาติ และต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ โลกทัศน์จึงเป็น "ภูมิปัญญา" พื้นฐานของมนุษย์ในแต่ละสังคม

โลกทัศน์ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่ง (static) แต่เคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลง การปรับเปลี่ยนโลกทัศน์หรือการมองชีวิตและบุคคลย่อมเปลี่ยนแปลง ประเพณีไม่ได้แยกแยะหรือแจกแจงความแตกต่างระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งสามสิ่งรวมกันเป็นหนึ่งเดียว แต่ในสามมุมมอง แต่โลกทัศน์ของสังคมสมัยใหม่ ความแตกต่างระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ จะถูกแยกและอธิบายแตกต่างกัน แม้ว่าโดยนัยแท้จริงแล้ว ทั้งสามส่วนจะต้องอธิบายร่วมกันในแง่ของการเป็นส่วนประกอบสำคัญของโลกทัศน์หรือวัฒนธรรม

ในวิทยานิพนธ์นี้ โลกทัศน์ที่มีต่อตนเองและต่อสังคมของผู้ต้องขังจะได้รับการพิจารณาเฉพาะแยกจากส่วนของโลกทัศน์ที่มองถึงธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ โลกทัศน์ของผู้ต้องขังในช่วงก่อนและระหว่างหรือหลังการถูกส่งเข้าเรือนจำไม่จำเป็นต้องเป็นภาพเดียวกัน ผู้ต้องขังอาจมองตนเองหรือสังคมในแต่ละช่วงแตกต่างกัน ผลก็คือพฤติกรรมของผู้ต้องขังอาจเปลี่ยนแปลงตามโลกทัศน์ที่เขามีอยู่ในแต่ละช่วง ความเข้าใจชีวิตของผู้ต้องขังจะช่วยให้เราเข้าใจพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ซึ่งนำไปสู่แนวทางในอันที่จะทำให้ผู้ต้องขังสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อที่จะได้อยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างเป็นปกติเหมือนคนทั่วไปได้ต่อไป

จากกรอบแนวคิดการปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์และแนวคิดเกี่ยวกับโลกทัศน์ดังกล่าวข้างต้น เป็นการมองสังคมซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลทั้งหลาย โดยที่แต่ละบุคคลจะมีทัศนะเกี่ยวกับตนเอง ต่อ

บุคคลอื่น ต่อสิ่งแวดล้อมและสิ่งเหนือธรรมชาติ การกระทำต่อบุคคลหนึ่งจะมีผลต่อความคิดหรือ การกระทำของบุคคลอีกบุคคลหนึ่ง การตอบสนองต่ออีกฝ่ายนำมาใช้ เป็นสิ่งที่ถูกปลดปล่อยออกมาตาม ธรรมชาติแต่เป็นผลมาจากการปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ภายในสังคม โดยมีสัญลักษณ์ สื่อความหมาย และการตีความการกระทำของอีกฝ่าย

ในการศึกษารังนี้ผู้วิจัยได้มอง เรือนจำ เป็นสังคมสังคมหนึ่งการที่ผู้ต้องขังซึ่งมาจากที่ ต่าง ๆ กัน ต่างก็มีแบบแผนความประพฤติและวัฒนธรรมของตนเอง ถูกนำเข้ามาจากที่อยู่ภายใน สถานที่เดียวกัน ภายใต้อสภาพแวดล้อมเดียวกันเป็นเวลานาน ย่อมก่อให้เกิดแบบแผน พฤติกรรม ความคิด และค่านิยม และได้รับการยอมรับเพื่อยึดถือปฏิบัติร่วมกัน

การปรับตัวและเปลี่ยนแปลงแบบแผนพฤติกรรมของผู้ต้องขัง จะก่อให้เกิดรูปแบบเฉพาะ ของความคิด ทศนคติ ค่านิยม และแบบอย่างการกระทำขึ้นในสังคมของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังจะสร้าง กฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน มีการปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมบางประการ และแม้แต่กำหนดหรือ สร้างรูปแบบของภาษาและการติดต่อสื่อสารเฉพาะที่บุคคลภายนอกสังคมไม่เข้าใจ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็น "วัฒนธรรมย่อย" ที่ผู้ต้องขังสร้างขึ้น (พัฒนา พัวพัฒนกุล, 2533: 38-39) สิ่งสะท้อน ให้เห็นถึงวัฒนธรรมย่อยในเรือนจำ ได้แก่ .-

1. กลุ่มและระบบกลุ่มของผู้ต้องขัง เป็นการรวมกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน ของผู้ต้องขัง ซึ่งเกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของผู้ต้องขังด้วยกันเอง และรวมตัวกันเป็นกลุ่มขึ้น การรวมกลุ่มกันจะทำให้ชีวิตใน เรือนจำของผู้ต้องขัง เป็นสิ่งที่มีคุณค่าขึ้น เพราะผู้ต้องขังที่เป็นสมาชิกของกลุ่มจะได้รับการยอมรับจากกลุ่ม และใช้เป็นที่ระบายความคับข้อง ใจของตน ตลอดจนช่วยเป็นเครื่องปกป้องการรังแกจากผู้ต้องขังหรือกลุ่มอื่น ๆ กลุ่มของผู้ต้องขัง จะมีการรวมตัวกันขึ้นและเลือกผู้นำกันเอง มีการแบ่งหน้าที่กัน โดยที่ทางการจะไม่ได้เข้าไป เกี่ยว ช้องด้วย การรวมกลุ่มต่าง ๆ ของผู้ต้องขังนี้ขึ้นอยู่กับ "พื้นเพเดิม" และ "กิจกรรม" ในเรือนจำ (นัทธี จิตสว่าง, 2529: 18-21)

2. ภาษาแสดงของผู้ต้องขัง (ระบบสัญลักษณ์) เป็นอีกประการที่สะท้อนสังคมและวัฒนธรรม ของผู้ต้องขังในเรือนจำได้เป็นอย่างดี ซึ่งเห็นว่า เรือนจำใดก็ตามผู้ต้องขังจะเรียนรู้ในการทำ ความ เข้าใจและทำความเข้าใจเคยชินกับภาษาใหม่ที่ไมเคยได้ยินมาก่อน

ภาษาแสดงของผู้ต้องขังจะครอบคลุมถึงกิจกรรมของเรือนจำ เจ้าหน้าที่งาน สถานที่ตลอดจนพฤติกรรม บทบาทของผู้ต้องขังแต่ละกลุ่มแต่ละคน ภาษาแสดงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นทัศนคติของผู้ต้องขังต่อสังคมหรือสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเขา โดยเป็นการสะท้อนความรู้สึกของผู้ต้องขังทั้งในทางบวกและทางลบ

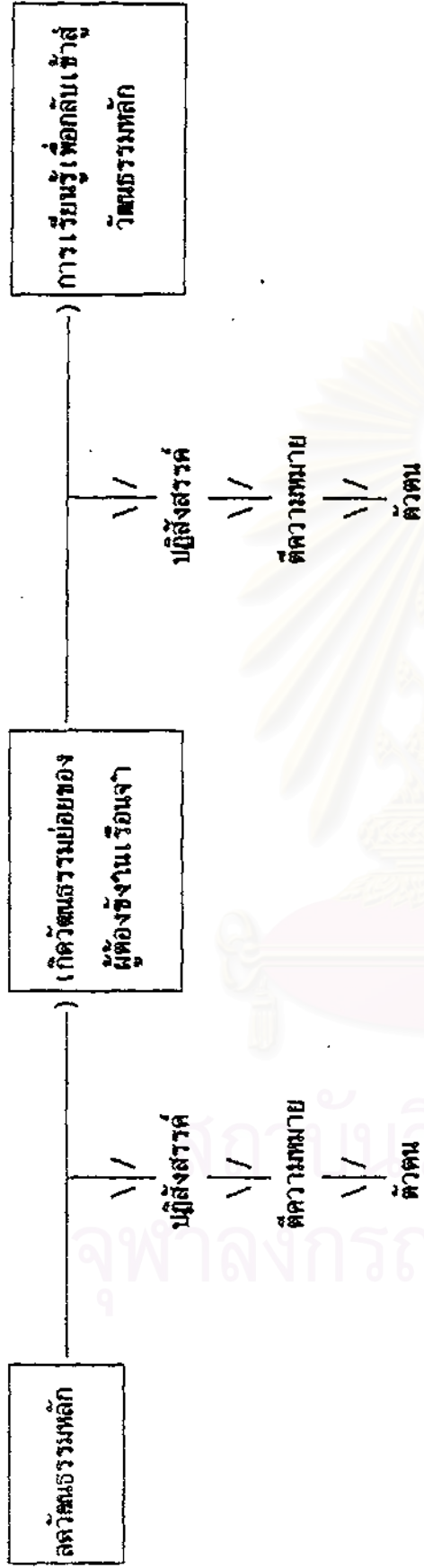
มีข้อถกเถียงถึงสาเหตุของการที่ภาษาแสดงถูกพัฒนาขึ้นมาใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยแนวคิดหนึ่งเชื่อว่าผู้ต้องขังนำภาษาแสดงมาใช้เพื่อปกปิดความลับในการสื่อสารระหว่างผู้ต้องขังด้วยกันเองโดยไม่ให้ผู้คุมรู้ อีกแนวคิดหนึ่งเชื่อว่าผู้ต้องขังใช้ภาษาแสดงเป็นสิ่งที่ผูกพันที่แสดงถึงความเป็นพวกเดียวกันของกลุ่ม อย่างไรก็ตาม มีข้อโต้แย้งว่า การใช้ภาษาแสดงเพื่อปกปิดความลับนั้น ไม่น่าจะเป็นไปได้ เนื่องจากไม่เพียงแต่ผู้ต้องขังเท่านั้นที่รู้จักใช้และส่งภาษาเฉพาะต่อกันผู้คุมหลายคนก็รู้จักความลับเหล่านั้นเป็นอย่างดีเช่นกัน คำแสดงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากการที่ผู้ต้องขังเผชิญปัญหาต่าง ๆ ในเรือนจำ ทำให้พวกเขาพัฒนาภาษาเหล่านั้นขึ้นมา (พิศมา ทวีพัฒนกุล, 2533:49)

3. กฎของผู้ต้องขัง เป็นกฎที่ใช้ควบคุมผู้ต้องขังด้วยกันเอง เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมย่อยใต้ดินชนิดอีกประการหนึ่ง มีลักษณะไม่เป็นทางการ ซึ่งผู้ต้องขังพัฒนาขึ้นมาเพื่อขรรเทาความกดดันจากกฎเกณฑ์อย่างเป็นทางการของเรือนจำ เป็นสิ่งที่เรียนรู้โดยปากต่อปาก ไม่มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และพบได้ในชีวิตประจำวันของผู้ต้องขัง (นที จิตสว่าง , 2529:18)

วัฒนธรรมย่อยในสังคมเรือนจำจึงเป็นสิ่งที่เรียนรู้จากการปฏิสังสรรค์กันระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นการปฏิสังสรรค์ระหว่างผู้ต้องขังด้วยกันหรือกับเจ้าหน้าที่งาน นอกจากนี้การปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์และตีความหมายต่าง ๆ ภายใต้อำนาจของวัฒนธรรมย่อยดังกล่าวในเรือนจำ ทำให้ผู้ต้องขังเกิดการรับรู้เกี่ยวกับตนเองและเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงโลกทัศน์ของผู้ต้องขังในเรือนจำว่ามีทัศนคติและความรู้สึกต่อสิ่งนั้น ๆ อย่างไร

ในการศึกษาคั้งนี้จึงจำเป็นต้องเข้าจลสังคมนาษาในเรือนจำ สภาพแวดล้อมภายในเรือนจำ ความสัมพันธ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ภายในาเรือนจำ ตลอดจนกระบวนการปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะหาให้ เข้าจาการรับรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกทัศน์ของผู้ต้องขัง

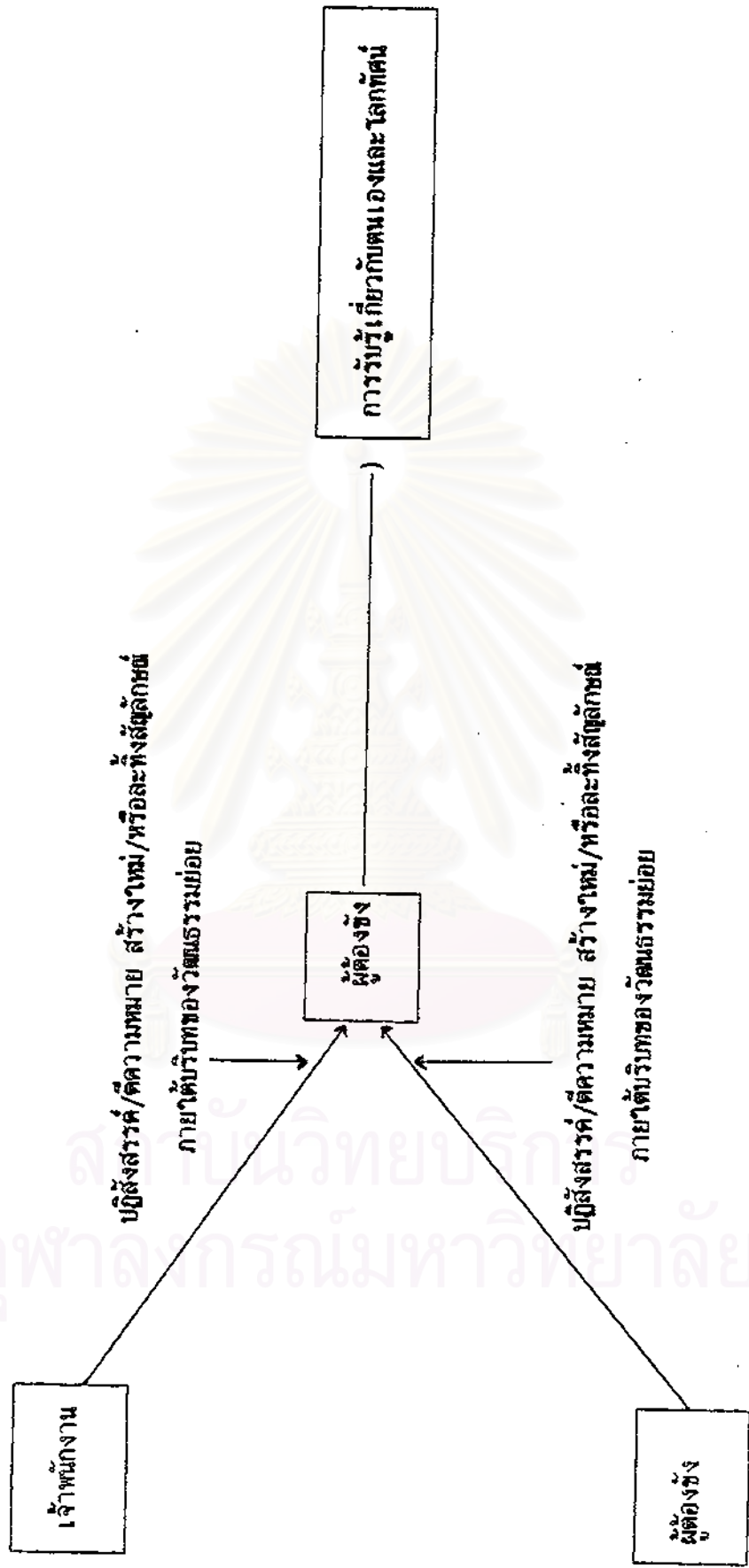
กระบวนการผลิตและรับวัฒนธรรมหลักของผู้ต้องขังในเรือนจำ

- เกิดการรู้สึกว่าตนเองแตกต่างจากบุคคลภายนอก โดยการลดวัฒนธรรมหลัก พฤติกรรมความคิดในสังคมภายนอกผ่านกระบวนการปฏิสังสรรค์กับผู้ต้องขัง เจ้าพนักงาน ตามบทบาท การตีความหมายของการกระทำ ซึ่งผู้ต้องขังต่างมาจากที่ต่าง ๆ ต่างก็มีและนำวัฒนธรรม ประเพณีปฏิบัติของตนเองเข้ามา เมื่อมีการปฏิสังสรรค์ตีความหมายกิจกรรมต่าง ๆ ในบริบทวัฒนธรรมใหม่(ย่อย) ทำให้เกิดลดวัฒนธรรมหลักลงได้ และเกิดความรู้สึกว่าเป็นแตกต่างจากบุคคลในสังคมภายนอกทั่วไป

- เกิดการผสมกลมกลืนกันของวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันซึ่งมาจากที่ต่าง ๆ กัน รวมทั้งเกิดวัฒนธรรมที่คิดค้นขึ้นเองภายในเรือนจำของผู้ต้องขังผสมกันเป็นวัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องขังในเรือนจำ เช่น ศาสนา ศัพท์ต่าง ๆ ประเพณี ข้อห้าม กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเองของผู้ต้องขัง ทำให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกทัศน์ของผู้ต้องขัง ในบริบทของวัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องขังในเรือนจำ ทั้งนี้โดยอาศัยการปฏิสังสรรค์กับผู้ต้องขัง เจ้าพนักงานผู้คุม และการปฏิบัติตามกฎหมายต่าง ๆ ของผู้ต้องขังตามความหมายของวัฒนธรรมย่อย

กระบวนการรับรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกทัศน์
ของผู้ต้องขังในเรือนจำ

ศูนย์วิจัยและพัฒนา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรือนจำนั้น หลาย ๆ คนคงจะมองว่าเรือนจำนั้นเป็นแหล่งฆ่าสัตว์ที่รวมของอาชญากรทั้งหลาย ซึ่งหากในสังคมใดมีผู้ต้องโทษภายในเรือนจำมาก ก็ย่อมแสดงให้เห็นความบกพร่องของสังคมนั้น ๆ แต่สิ่งที่สังคมจะต้องยอมรับก็คือเรือนจำเป็นสถาบันที่มุ่งแก้ไขความประพฤติและการลงโทษผู้กระทำความผิด ทั้งนี้เนื่องจากผู้กระทำความผิดเหล่านี้จะต้องออกมาใช้ชีวิตร่วมกับคนภายในสังคมอีกภายหลังพ้นโทษออกมา อย่างไรก็ตามในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการรับรู้เกี่ยวกับตัวตนและโลกทัศน์ของผู้ต้องขังในประเทศไทยนี้มีผู้ทำการศึกษาไว้ไม่มากนัก

จากการศึกษา เรือนจำ สถาบันเพื่อการแก้ไขผู้กระทำความผิดของนายทวีรัตน์ นาคเนียม (2532) ซึ่งได้ทำการศึกษาที่เรือนจำจังหวัดนครพนม โดยศึกษาความสามารถของเรือนจำในการให้การอบรมผู้ต้องขัง โดยการให้การศึกษากิจวิชาสามัญ และวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง การอบรมจิตใจ ศิลปกรรม การสวัสดิการ การสงเคราะห์ การเสริมสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ต้องขังกับครอบครัวโดยการทำให้ได้รับการเยี่ยมเยียนจากครอบครัวและญาติพี่น้อง การเตรียมตัว เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวเข้ากับคนภายนอกก่อนพ้นโทษโดยการลดวันต้องโทษจาก การพัก การลงโทษพบว่า การแก้ไขฟื้นฟูที่ทางเรือนจำดำเนินการไม่สามารยืนยันได้ว่าผู้ต้องขังจะสามารถกลับตัวเป็นพลเมืองดีได้หรือมีพฤติกรรมที่มีจริยธรรมสูงขึ้น การให้การอบรมฟื้นฟูแก่ผู้ต้องขังเป็นการให้ผู้ต้องขังได้เรียนรู้สิ่งที่ดี แต่พฤติกรรม ทัศนคติ และค่านิยมของผู้ต้องขัง ต้องขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมของเขาด้วยที่จะเป็นตัวตัดสินใจ ผู้ต้องขังที่เรียนและอบรมศิลปกรรม แต่เมื่อขึ้นห้องนอนก็ทำสิ่งผิดระเบียบ แอบเสพยาเสพติด เล่นการพนัน เป็นต้น และมีผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกไปก็กลับมาก่อคดีขึ้นอีก

สภาพสังคมของผู้ต้องขัง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของเจ้าพนักงาน การรวมกลุ่ม สภาพการถูกจำกัดในด้านต่าง ๆ ของผู้ต้องขังนั้น ไม่ปรากฏว่าจะมีลักษณะอันเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อวิถีการให้การอบรมฟื้นฟูแก่ผู้ต้องขังของทางเรือนจำอย่างชัดเจน หรือไม่ปรากฏลักษณะอันเป็นการต่อต้านการให้การอบรมฟื้นฟูแก่ผู้ต้องขังที่ทางเรือนจำได้ดำเนินการอยู่อย่างชัดเจน การรวมกลุ่มของผู้ต้องขังก็เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านปัจจัยต่าง ๆ ให้แก่กัน ทำให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย และทำให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน กฎของผู้ต้องขังที่ปฏิบัติต่อกัน การรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่าตนเองได้สูญเสียศักดิ์ศรีไม่ได้สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ผู้ต้องขังมีอิสระที่จะเคลื่อนไหว หรือดำเนินการต่าง ๆ ได้พอสมควร ดังนั้นความรู้สึกกดดันถูกจำกัดด้านต่าง ๆ

ลดน้อยลง ความรู้สึกเสียศักดิ์ศรีในตัวเอง ที่เพิ่มขึ้นในระยะต่อมาเมื่อปรับตัวและทราบดีและมี ความหวังที่จะพ้นโทษออกไปอยู่กับญาติพี่น้องของตนเอง ซึ่งเหล่านี้เกิดจากการผ่อนปรนไม่เข้มงวด ของเจ้าพนักงานเรือนจำ

นอกจากนี้ยังพบว่าอุปสรรคที่มีผลต่อการดำเนินการของ เรือนจำในการแก้ไขอบรมที่ผู้ ต้องซัง ได้แก่ การที่ผู้ต้องซังเองไม่เห็นประโยชน์ มีการรวมกลุ่มกันทำในสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ เพื่อตอบสนองความต้องการ เช่น การเล่นเกมพนัน ทาสีฉีกระเบียบหรือตัวผู้ต้องซังเองเป็นผู้มี อิทธิพลส่งผลการควบคุมทางวินัยและต่อการอบรมแก้ไข

ตัวเจ้าพนักงานเรือนจำเองก็เป็นอุปสรรคที่สำคัญในการแก้ไขอบรมทั้งในด้านพฤติกรรม และทัศนคติ ทางด้านพฤติกรรม เจ้าพนักงานเรือนจำลึกลอบนินยา เสียดสีเข้า เรือนจำเล่นการพนัน กับผู้ต้องซัง ร่วมมือกันหาผลประโยชน์ ทำงานแบบอยู่ไปวัน ๆ ด้านทัศนคติของเจ้าพนักงาน มีความสำนึกเพียงว่าหน้าที่มีเพียงแค่ควบคุมป้องกันมิให้ผู้ต้องซังหลบหนี ให้ผู้ต้องซัง เชื่อฟังคำสั่ง เท่านั้น ไม่มีความสำนึกว่าการให้การอบรมแก้ไขผู้ต้องซังเป็นหน้าที่ด้วยและยังพบอีกว่าสภาพสังคม ภายนอกที่ซับซ้อน และไม่ยอมรับในตัวผู้ต้องซังที่พ้นโทษออกมา เป็นอุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่ง

Donald Clemmer (1958 อ้างใน นิตธี จิตสว่าง , 2529:3) นักสังคมวิทยาชาว อเมริกัน ได้ทำการศึกษาสังคมของผู้ต้องซังในเรือนจำ พบว่าผู้ต้องซังที่ถูกส่งเข้ามาในเรือนจำจะ ประสบกับความกดดันในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการขัดเกลาทางสังคมหรือการถูกหล่อหลอมจากสังคม ภายนอกในเรือนจำ ให้มีแบบแผนความประพฤติเปลี่ยนแปลงไปตามแบบแผนความประพฤติต่าง ๆ ที่ ทางเรือนจำได้กำหนดไว้ จนกระทั่งพ้นโทษออกไป กระบวนการในการปลูกฝังอบรมในเรือนจำ เรียกว่า Prisonization ซึ่งสรุปได้ว่าเป็นกระบวนการในการที่ผู้ต้องซังรับหรือดูดซึมเอา วัฒนธรรมของกลุ่มผู้ต้องซังหรือสังคมย่อยแบบแผนพฤติกรรมประเพณีของ เรือนจำเข้าไปในบุคลิกภาพ และจิตสำนึก เช่น การฆ่าเวลาในเรือนจำไปวัน ๆ การเรียนรู้วิธีการในการเล่นการพนัน เสพ ยาเสียดสี การเรียนรู้การปรับตัวทางเพศ การวางตัวต่อผู้คุม การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นอกแบบ ของเรือนจำหรืออีกนัยหนึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้ต้องซังที่เข้าใหม่ถูกกลืนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของ เรือนจำ โดยยอมรับเอากฎระเบียบ และแบบแผนของสังคมเรือนจำ (นิตธี จิตสว่าง ,2529:3)

นอกจากนี้ Clemmer (1966 อ้างใน พิศนภา หวังพัฒนกุล , 2533 25-26) ยังศึกษา พบอีกว่าผู้ต้องซังแต่ละคนมีการรับรู้และการถูกหล่อหลอมจากวัฒนธรรมของ เรือนจำในระดับแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ

1. ลักษณะส่วนตัวของผู้ต้องขังเอง เช่น การไวต่อการรับรู้ บุคลิกภาพเฉพาะตัวและอื่น ๆ
2. ลักษณะของสัมพันธ์ภาพที่ผู้ต้องขังมีต่อบุคคลภายนอก ซึ่ง Clemmer พบว่าผู้ต้องขังที่ถูกตัดขาดจากสังคมภายนอก เช่น ไร้ญาติจะมีปริมาณการเกิด Prisonization ได้มากกว่าผู้ต้องขังที่ยังคงได้รับการติดต่อและดูแลเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอจากญาติพี่น้องภายนอกเรือนจำ
3. ลักษณะของการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ ภายในเรือนจำ และความถี่ของการเข้าร่วมนั้น
4. สภาพแวดล้อมของการถูกคุมขัง เช่น โอกาสที่ผู้ต้องขังนั้นจะถูกคุมขังในห้องขังลักษณะใดหรือมีเพื่อนร่วมห้องขังประเภทใด
5. ระดับมากน้อยของการยอมรับในกฎเกณฑ์และข้อบัญญัติของสังคมเรือนจำ นอกจากนั้นองค์ประกอบอื่น ๆ ได้แก่ อายุของผู้ต้องขัง ประเภทของอาชญากรรม เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ สภาพของภูมิภาคนั้น ๆ และที่สำคัญที่สุดคือ ระยะเวลาที่ผู้ต้องขังนั้นถูกคุมขังอยู่ภายในเรือนจำต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการเกิด Prisonization โดยทำให้ได้รับการปลูกฝังลักษณะอาชญากร ความคิดต่อต้านสังคม และแนวคิดผิด ๆ ในการก่ออาชญากรรมได้มากกว่าผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำระยะสั้น ๆ ซึ่งอาจจะเป็น 1 ปี หรือประมาณนั้น

Stanton Wheeler (1961 อ้างในพิศมมา พัวพัฒนกุล ,2533:26) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเกิด Prisonization ที่วอชิงตันสเตท รีฟอร์มาทอรี และพบข้อสนับสนุนแนวคิดของ Clemmer ว่าระดับการเกิด Prisonization ขึ้นในเรือนจำมีลักษณะเป็นรูป U (U-Shaped Curve) กล่าวคือผู้ต้องขังจะมีปริมาณการถูก Prisonize ได้น้อยในช่วงระยะแรกและระยะสุดท้ายของการถูกจำคุก และจะได้รับการเพิ่มขึ้นในช่วงกลาง เนื่องจากการ Prisonization จะค่อย ๆ เพิ่มขึ้นตามระยะเวลาของการจำคุกและจะลดลงเมื่อใกล้พ้นโทษเพราะผู้ต้องขังจะหันไปให้ความสนใจกับกลุ่มภายนอกเรือนจำ อันได้แก่ สมาชิกในครอบครัว เพื่อน ฯลฯ พร้อมกับเตรียมตัวเพื่อที่จะกลับเข้าสู่สังคมเดิม

Sykes (1958 อ้างใน ทวีรัตน์ นาคเนียม ,2532:8-9) ได้ใช้เวลาในการศึกษาสังคมผู้ต้องขังในเรือนจำอยู่ 3 ปี และเสนอแนวคิดที่ว่าแบบแผนความประพฤติและวัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องขังในเรือนจำ เป็นผลมาจากการปรับตัวของผู้ต้องขัง เพื่อตอบสนองความกดดันที่ได้รับจากความเจ็บปวดของการจองจำ ความเจ็บปวดที่ว่านี้เป็นความเจ็บปวดในการสูญเสียอิสระภาพ สูญเสียสิทธิอันพึงชอบ และบริการที่เคยได้รับเมื่อได้อยู่ภายนอก หรือการถูกจำกัดด้วยเครื่องอุปโภค

บริโภค และบริการ การสูญเสียความสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม การสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง และขาดความปลอดภัย แต่ผลกระทบของเรื่องดังกล่าวนี้ ทางด้านจิตใจแล้วมีผลร้ายแรงกว่าทางด้านร่างกายมาก เพราะเป็นความกดดันทางด้านจิตใจที่ทำให้ผู้ต้องขังหาทางที่จะบรรเทาความกดดัน ปัญหาดังกล่าวลง โดยการสร้างกฎเกณฑ์และวัฒนธรรมย่อยของพวกเขาขึ้นมาเอง รวมทั้งทำให้ผู้ต้องขังต้องปรับรูปแบบพฤติกรรมในเรือนจำ เช่น การที่ผู้ต้องขังอยู่รวมกลุ่มกัน เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้จะเป็นการป้องกันการเอาวัดเอาเปรียบกันเองของผู้ต้องขังแล้วยังเป็นการตอบสนองความขาดแคลนด้านวัตถุ สิ่งของซึ่งถูกจำกัดขงที่อยู่ในเรือนจำและทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกปลอดภัยขึ้น

นที จิตสว่าง (2529) ได้ศึกษาผลกระทบของระบบสังคมในเรือนจำต่อผู้ต้องขัง พบว่าสังคมผู้ต้องขังในไทยกับในต่างประเทศมีลักษณะไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก ลักษณะความกดดันจากระบบ เรือนจำที่ได้รับทำให้ผู้ต้องขังตอบสนองความกดดันในลักษณะเดียวกัน เช่น เรื่องของวัฒนธรรมย่อย บทบาทและพฤติกรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำ การศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบสังคมในเรือนจำ เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยเจ้าหน้าที่จะต้องพยายามทำความเข้าใจวิถีชีวิต และแบบพฤติกรรมของผู้ต้องขังที่แตกต่างกัน เข้าใจอิทธิพลของวัฒนธรรมของผู้ต้องขังที่ต่อต้านการแก้ไขอบรมของเจ้าพนักงาน รวมทั้งกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของเรือนจำ

นฤธร ทับทิมรณยุทธ (2520) ได้ทำการศึกษาวิธีการแก้ไขอาหารต้องโทษอาชญากรในเรือนจำมณฑลทหารบกที่ 1 พบว่าผู้ต้องขังเกิดความรู้สึกขาดความเป็นอิสระภาพ จะต้องอยู่ในที่ที่จำกัด ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความคับแค้นใจ เป็นความวิตกกังวล ความคิดถึงครอบครัว อาจจะทำให้ผู้ต้องขังเกิดความคิดที่จะหลบหนี ซึ่งปัญหาเหล่านี้ทางเรือนจำได้ดำเนินการแก้ไขโดยการจัดสวัสดิการ การอบรมศีลธรรม การได้รับการติดต่อกับบุคคลภายนอกโดยการเยี่ยมเยียน

นอกจากนี้การตอบสนองความคึกที่ผู้ต้องขังได้กระทำขณะที่ถูกจองจำอยู่นั้น อันได้แก่การเลื่อนชั้นของนักโทษ การหูกการลงโทษ การได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานหรือการได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ มากกว่านักโทษคนอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้นักโทษเกิดความสะอวดสบาย และเพื่อให้ได้รับการปลดปล่อยเป็นอิสระเร็วขึ้น เป็นแรงจูงใจให้นักโทษเหล่านั้นหันมากระทำควมดี ส่วนการอบรมศีลธรรมภายในเรือนจำนั้นจะขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาและสภาพแวดล้อมของผู้ต้องขัง

บุญยืน สุภาพ(2522) ได้ศึกษาเปรียบเทียบปัญหา ความต้องการ และ โลกทัศน์ของ คนชราในสถานสงเคราะห์ของรัฐบาลและ เอกชน พบว่าเหตุที่คนชราเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์

ก็เนื่องจากเนื้อหาของเรื่องของสุขภาพ บัญชีเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังพบว่าโลกทัศน์ของคนชราต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ จะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับอายุและระยะเวลาในการเข้าอยู่ในสถานสงเคราะห์และอาชีพเดิม ซึ่งคนชราที่อายุน้อยมากมักจะเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์เป็นเวลานานจนมีโลกทัศน์ในด้านดีมากกว่าคนชราที่มีอายุมากกว่าและเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์เป็นเวลานาน คนชราที่มีพื้นฐานอาชีพเดิมรับจ้างจะมีโลกทัศน์ในด้านดีกว่าคนชราที่เคยทำอาชีพส่วนตัว ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะกลุ่มคนชราที่มีอาชีพส่วนตัวเคยมีอิสระในการดำเนินชีวิต เมื่อมาอยู่ในสถานสงเคราะห์ทำให้รู้สึกว่าไม่มีอิสระเหมือนเดิม ทำให้มีโลกทัศน์ในด้านดีน้อยกว่า

1.6 ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการรับรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกทัศน์ของผู้ต้องขังในเรือนจำนี้ เป็นการศึกษาแบบกรณีศึกษา โดยกลุ่มเป้าหมายของผู้วิจัยนี้ เป็นผู้ต้องขังและบุคคลที่เกี่ยวข้องภายในเรือนจำแห่งนี้ ซึ่งตัวผู้วิจัยเห็นว่าเหมาะสมและน่าสนใจต่อการศึกษา โดยจะทำให้เราเห็นสภาพและลักษณะทั่วไป กิจกรรมและกระบวนการต่าง ๆ ภายในเรือนจำที่มีส่วนช่วยในการอบรมแก้ไขและฟื้นฟูจิตใจผู้ต้องขังให้ออกมาเป็นคนดี การรับรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกทัศน์ของผู้ต้องขังโดยตัวผู้วิจัยเป็นเจ้าของหน้าที่ตรวจ ซึ่งสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ดีกว่าบุคคลทั่วไป

1.7 ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการรับรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกทัศน์ของผู้ต้องขังในเรือนจำที่ผู้วิจัยเลือกทำการศึกษา ผู้วิจัยเลือกทำการศึกษาเนื่องจากเรือนจำเป็นสถานที่สำหรับควบคุมบุคคลที่กระทำผิด โดยที่บุคคลทั่วไปแทบจะไม่มีโอกาสได้รับรู้เกี่ยวกับความเป็นไปภายในเรือนจำได้เลย ซึ่งในการศึกษาดังนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาประกอบไปด้วยข้อมูล 2 ส่วน คือ.-

1. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง(Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องจากเอกสารจากกรมราชทัณฑ์ ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

2. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยภาคสนาม(Field Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ

2.1 การสัมภาษณ์สอบถามเจ้าพนักงานเรือนจำอย่างไม่เป็นทางการ

2.2 การศึกษาประวัติชีวิต(Life History) ซึ่งเป็นระเบียบวิธีในการศึกษา

ประวัติของบุคคล โดยการสืบสาวปัจจัยภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และปัจจัยภายใน ซึ่งได้แก่ ความนึกคิดของตัวบุคคลนั้น โดยการศึกษาจะกระทำโดยศึกษาเรื่องราวตลอดชีวิต หรือช่วงเวลาตอนใดตอนหนึ่งของชีวิต หากการศึกษาบุคคลในบริบททางวัฒนธรรมของบุคคลนั้น เพื่อหาข้ออธิบายว่าทำไมเขาจึงคิดเช่นนั้น เช่นนั้น ได้รับแรงจูงใจจากสิ่งใดทำให้ประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น ประวัติชีวิตทำให้ผู้วิจัยมองเห็นความเกี่ยวพันระหว่างบุคคลกับวัฒนธรรมที่หล่อหลอมตัวเขา (สุภางค์ จันทวานิช, 2539:113-114)

ในการศึกษาประวัติชีวิต ต้องใช้ข้อมูลจากหลายแหล่งข้อมูล ที่สำคัญที่สุดคือ ข้อมูลที่ได้จากบุคคลผู้เป็นเจ้าของประวัติเอง ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการสัมภาษณ์หรือรายงานประวัติเท่าที่จะหาได้ ประวัติมีลักษณะดังนี้คือ .-(สุภางค์ จันทวานิช, 2539:117-118)

1. เป็นประวัติชีวิตที่ผู้วิจัยจะหาหลักฐานมาสนับสนุนให้แน่ใจว่าไม่บิดเบือนจากความจริง
2. ประวัติชีวิตมีความครอบคลุมชีวิตให้มากที่สุด โดยแบ่งเป็นช่วงเวลาหรือวัย
3. ประวัติชีวิตที่มีรายละเอียดเพียงพอ อธิบายถึงความรู้สึกต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้
4. สามารถลำดับเหตุการณ์ก่อนหลังได้

ในการศึกษาประวัติชีวิตของผู้ต้องขังในเรือนจำ ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์ผู้ต้องขังภายในเรือนจำและผู้ต้องขังที่พ้นโทษมาแล้ว ถึงประวัติชีวิต ข้อมูลส่วนตัวตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งเข้าสู่เรือนจำ กระบวนการและกิจกรรมที่ทางราชทัณฑ์ได้จัดขึ้น กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังและต่อเจ้าพนักงาน โดยระบุผู้ต้องขังในเรือนจำจำนวน 5 ราย และที่พ้นโทษออกมาแล้ว จำนวน 5 ราย เพื่อให้เกิดความเข้าใจการรับรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกทัศน์ของผู้ต้องขัง

ข้อมูลประวัติชีวิตของผู้ต้องขังในส่วนของที่พ้นโทษมาแล้ว จำนวน 5 ราย ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากประวัติชีวิตของผู้ที่ผ่านการใช้ชีวิตในเรือนจำและอาศัยอยู่ตามสถานี่ตำรวจต่าง ๆ ส่วนหนึ่ง และบางส่วนเป็นผู้ที่ผู้วิจัยรู้จักกับครอบครัวของเขา ซึ่งการที่เขาออกมาอยู่ในสังคมภายนอกแล้ว จึงทำให้เรื่องราวต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดออกมามีลักษณะเปิดเผยมากกว่า ไม่มีการบังคับไม่ให้พวกเขาพูดถึงหรือไม่พูดถึงเรื่องราวใด

ส่วนในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ต้องขังภายในเรือนจำแห่งนี้ ตัวผู้วิจัยได้รับการอนุญาตจากทางเรือนจำให้เข้าไปหาการศึกษาประวัติชีวิตของผู้ต้องขัง เมื่อผู้วิจัยเดินทางเข้าไปภายในเรือนจำ ทางเจ้าหน้าที่เรือนจำได้จัดเตรียมให้ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังแบบตัวต่อตัว โดย

ใช้สถานที่ชั้นล่างของอาคารส่วนมาตรการควบคุมกลางเป็นสถานที่สัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังระหว่างเวลาเช้าถึงเย็นของแต่ละวัน โดยทางเจ้าพนักงานได้อนุญาตให้ทำการสัมภาษณ์ได้อย่างอิสระ สำหรับกลุ่มตัวอย่างภายในเรือนจำ ผู้วิจัยมิได้เลือกเจาะจงว่าจะต้องเป็นผู้ต้องขังคนใด โดยต้องการได้ข้อมูลจากผู้ต้องขังที่เป็นผู้ต้องขังปกติทั่วไปของเรือนจำ และถูกควบคุมมาแล้วเป็นเวลาพอสมควร ซึ่งหลักเกณฑ์ในการเลือกกรณีศึกษาพอจะสรุปได้ดังนี้

1. ถูกควบคุมตัวภายในเรือนจำมาเป็นเวลาอย่างน้อยเป็นเวลา 2-3 ปี ทั้งนี้เพื่อที่จะได้สามารถให้ข้อมูลต่าง ๆ ภายในเรือนจำแก่ผู้วิจัยได้เป็นอย่างดี

2. ลักษณะคดีที่ผู้ต้องขัง เป็นคดีทั่วไป ไม่เป็นคดีที่มีลักษณะการกระทำผิดของผู้ที่มีความผิดปกติทางจิต หรือเป็นผู้ต้องขังที่มีลักษณะผิดธรรมชาติ เช่น ผู้ต้องขังซึ่งในตอนที่แรกทางเรือนจำได้นำมาให้ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ เป็นผู้ต้องขังที่ผ่าตัดแปลงเพศเป็นเพศหญิงแล้ว หรือผู้ต้องขังที่มีลักษณะอาการทางประสาท กระทำผิดด้วยการใช้ไฟฟ้าช็อตลูกชายวัยสองปี เสียชีวิต เป็นต้น

3. อายุของผู้ต้องขัง อยู่ระหว่าง 28-45 ปี
ในระหว่างการสัมภาษณ์ อุปสรรคที่สำคัญของการได้มาซึ่งข้อมูลก็คือการไม่เปิดเผยเรื่องราวต่าง ๆ จากผู้ต้องขังเจ้าของประวัติชีวิต ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะความไม่ไว้วางใจหรือไม่แน่ใจว่าเมื่อพวกเขาเปิดเผยชีวิตของเขาแล้ว จะเกิดผลกระทบในทางลบต่อพวกเขาหรือไม่ ผู้วิจัยซึ่งได้ทำการเก็บข้อมูลจากผู้ต้องขังที่ทันโทษมาก่อนแล้ว และพอจะทราบเรื่องราวการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จึงได้พยายามพูดคุยกับกรณีศึกษาถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่พวกเขาไม่เคยพูดถึง เพื่อแสดงให้เห็นทราบว่าตัวผู้วิจัยทราบเรื่องราวการปฏิบัติของพวกเขามาก่อนแล้ว และรู้ถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่เป็นทางการ พวกเขาไม่จำเป็นต้องปิดบังอีกต่อไป ผู้ต้องขังเจ้าของประวัติชีวิตแต่ละคนจึงเล่าและเปิดเผยถึงข้อมูลให้ผู้วิจัยทราบ ทั้งนี้ผู้วิจัยก็ได้พยายามตรวจสอบว่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่นำเสนอจะใกล้เคียงความจริงมากที่สุด

นอกจากนี้ผู้วิจัยจำเป็นต้องปกปิดชื่อเรือนจำ พร้อมทั้งนามจริงของกรณีตัวอย่างและผู้ที่เกี่ยวข้องกับกรณีตัวอย่าง *ไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้องหรือบุคคลอื่น ทั้งนี้เพื่อป้องกันความเสียหายซึ่งอาจจะเกิดขึ้นกับชื่อเสียงของกรณีตัวอย่าง ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ชื่อของกรณีศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องจึงเป็นนามสมมติทั้งสิ้น